

ПОПОВА С. М.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правоохоронної
діяльності та поліцейської
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

СЕРДЮК Є. В.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри галузевого права
та загальноправових дисциплін
(Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»)
ORCID ID: 0000-0002-5467-7207

ЗАМРИГА А. В.

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри публічного
та міжнародного права
(Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана)
ORCID ID: 0000-0001-8919-6633

УДК 346.78:623

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.61>

**ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ТА ЗМІСТ ПОВНОВАЖЕНЬ
ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК СКЛАДОВА
ЇХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ: НА ПРИКЛАДІ
ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

У статті розрита юридична природа та зміст повноважень працівників правоохоронних органів на прикладі поліцейських Національної поліції України. Доведено, що вони є основою їх адміністративно-правового статусу. Ці повноваження визначаються нормативно-правовими актами, що включають Конституцію та закони України, постанови Кабінету Міністрів, а також внутрішні нормативно-правові накази Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції України. Основне завдання наданих повноважень полягає у виконанні регулятивних, охоронних та оборонних функцій з метою забезпечення правопорядку і безпеки в державі. Повноваження поліцейських виконують декілька важливих публічних функцій. Юридичний аспект полягає в тому, що дії поліцейських закріплені у законодавчих актах, а їхні законні розпорядження є обов'язковими для виконання всіма особами на яких вони спрямовані. Функціональний аспект полягає у використанні поліцейськими різноманітних засобів публічного адміністрування, зокрема таких як превентивні заходи та поліцейський примус, для забезпечення громадського порядку. Процедурний аспект реалізується через виконання адміністративних процедур, визначених підзаконними актами, що деталізують положення законів України «Про Національну поліцію», «Про адміністративні послуги», забезпечуючи належний рівень законності

та ефективності в діяльності поліцейських. Ієрархічна структура Національної поліції, як централізованого правоохоронного органу, дозволяє делегувати або розподіляти повноваження між різними її рівнями (в центрі, регіонах і на місцях), що сприяє ефективному функціонуванню правоохоронних підрозділів по усіх території України та забезпеченню правопорядку на різних рівнях адміністративно-територіального устрою України.

Ключові слова: адміністративна діяльність, адміністративно-правовий статус, відповідальність, добросовісність, зміст, гарантії, компетенція, людинацентризм, обов'язки, повноваження, професійність, права, правоохоронна діяльність, публічне адміністрування, юридична природа.

Popova S. M., Serdiuk Ye. V., Zamryha A. V. The legal nature and content of the powers of law enforcement officers as a component of their administrative and legal status: on the example of police officers of the National Police of Ukraine

The article explores the legal nature and content of the powers of law enforcement officers, using the example of the police officers of the National Police of Ukraine. It has been proven that these powers form the basis of their administrative and legal status. These powers are defined by legal acts, including the Constitution and laws of Ukraine, resolutions of the Cabinet of Ministers, as well as internal regulatory orders of the Ministry of Internal Affairs and the National Police of Ukraine. The main purpose of the granted powers is to perform regulatory, protective, and defensive functions to ensure law and order and security in the state. Police powers perform several important public functions. The legal aspect lies in the fact that the actions of police officers are enshrined in legislative acts, and their lawful orders are binding on all individuals to whom they are addressed. The functional aspect involves the use of various public administration tools by the police, such as preventive measures and police coercion, to maintain public order. The procedural aspect is implemented through the execution of administrative procedures defined by subordinate acts, which elaborate on the provisions of the laws of Ukraine “On the National Police” and “On Administrative Services,” ensuring an appropriate level of legality and efficiency in the activities of police officers. The hierarchical structure of the National Police, as a centralized law enforcement body, allows for the delegation or distribution of powers across its different levels (central, regional, and local), which facilitates the effective functioning of law enforcement units across the entire territory of Ukraine and ensures law and order at various levels of the administrative-territorial structure of Ukraine.

Key words: administrative activity, administrative and legal status, accountability, competence, duties, integrity, law enforcement activity, legal nature, professionalism, public administration, responsibilities, rights, rule of law, guarantees, content, human-centeredness.

Вступ. Актуальність наукового аналізу проблеми юридичної природи та змісту повноважень працівників правоохоронних органів, зокрема поліцейських Національної поліції України, як складової їх адміністративно-правового статусу, обумовлена складною суспільно-політичною ситуацією, в якій перебуває Україна. З огляду на сучасні виклики, такі як агресія з боку російської федерації, завдання, що постають перед правоохоронними органами, набули нової складності та динамічності. Особливо це стосується забезпечення публічного порядку, боротьби зі злочинністю, захисту прав і свобод громадян, а також оборонних функцій держави, які зараз набувають особливої ваги.

Національна поліція України є найбільшим за чисельністю правоохоронним органом. Її повноваження виходять за межі звичайної правоохоронної діяльності та включають в себе

важливі оборонні функції, що є надзвичайно актуальними в умовах повномасштабного вторгнення з боку росії. Відповідно, науковий інтерес до юридичної природи та змісту цих повноважень виникає з необхідності визначити їх роль і місце в правовій системі, а також їх вплив на адміністративне управління в умовах війни.

Правоохоронні органи, зокрема Національна поліція, діють на підставі Конституції та законів України, забезпечуючи дотримання принципу законності. У мирний час основна роль поліції полягала у захисті прав і свобод громадян, забезпеченні громадського порядку, попередженні та розслідуванні правопорушень. Однак в умовах воєнного стану до цих завдань додаються нові функції, що стосуються захисту державного суверенітету, охорони стратегічних об'єктів, забезпечення громадської безпеки та участі у територіальній обороні. Зміни в законодавстві також забезпечують право поліції на участь у бойових діях, що є надзвичайно важливим для підтримання правопорядку в умовах війни.

Тому наукове дослідження юридичної природи та змісту повноважень працівників правоохоронних органів, таких як поліцейські Національної поліції України, є актуальним для подальшого розвитку науки і практики адміністративного права. Воно дає змогу виявити, як ці повноваження не лише виконують регулятивну та охоронну функції, а й як вони адаптуються до нових реалій, включаючи захист держави в умовах збройної агресії.

Огляд останніх досліджень. До певних аспектів проблеми адміністративно-правового статусу працівника правоохоронного органу звертали свою увагу вчені Н. Армаш, А. Авторгов, В. Бевзенко, О. Безпалова, Ю. Битяк, І. Бородін, Д. Берестень, В. Білоус, Н. В. Дарганова, С. Дмитренко, В. Галунко, В. Гриценко, Н. І. Жовтень, М. Кінаш, Я. Колесник, А. Ключко, В. Ковальська, Д. Лісний, В. Люх, К. Мух, А. Онупрієнко, І. Панов, А. Русецький, О. Салманова, К. Солянник, І. Суховетрук, М. Шапоренко, С. Шоптенко, І. Харь, О. Циганов, О. Ярмач та ін. Проте, за межами їх аналізу залишилися важливі для сьогодення виклики в аналізовані нами сфері.

Отже, запропонована тема наукового дослідження є актуальною та полягає в необхідності уточнення й адаптації повноважень посадових осіб правоохоронних органів як елементів їх адміністративно-правового статусу на прикладі поліцейських Національної поліції України.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права та чинного законодавства розрити юридичну природу та зміст повноважень поліцейських, як провідну складову їх адміністративно-правового статусу.

Виклад основних положень: Один із засновників вітчизняної науки та галузі адміністративного права, видатний український вчений професор Ю. Битяк, зазначив, що засади категорії «повноваження» полягають у визначенні меж правомірної діяльності суб'єкта публічної влади та його компетенції. Повноваження є ключовою категорією в юридичній науці, особливо в адміністративному праві, оскільки вони визначають права й обов'язки суб'єктів владних відносин. Під повноваженнями розуміють закріплені нормами права дії, які можуть вчинятися владними суб'єктами для досягнення поставлених державних або публічних цілей. Вони виконують регулятивну функцію, забезпечуючи належний правовий порядок та ефективне управління в рамках держави чи органу місцевого самоврядування. Професор Ю. Битяк виділяє кілька важливих аспектів повноважень: Юридичний аспект: повноваження закріплюються в нормативних актах, таких як закони, укази, розпорядження, що визначають коло дій, які можуть здійснювати певні суб'єкти (органи державної влади, посадові особи). Ці дії є обов'язковими та забезпечуються силою закону. Функціональний аспект: повноваження є інструментом для виконання певних функцій, таких як захист прав громадян, забезпечення правосуддя, контроль за дотриманням законності. Виконання повноважень є основним механізмом реалізації владних функцій. Процедурний аспект: повноваження реалізуються через певні процедури та правила, як-от адміністративне правозастосування, що вимагає чіткої послідовності дій та відповідності нормам права. Ієрархічний аспект: повноваження можуть бути делегованими або розподіленими між різними рівнями державної влади. Це дозволяє встановити чіткий механізм субординації та взаємодії між центральними органами влади та місцевими адміністраціями [1].

Д. Лісний розкриває, що повноваження в правоохоронних органах формуються на основі нормативно-правових актів, включаючи закони України та відомчі акти, що регулюють службову діяльність. Делегування повноважень розглядається як комплекс адміністративно-правових дій, спрямованих на передачу обов'язків і функцій від керівника до підлеглого в органах правопорядку. Це включає передачу владних повноважень для раціонального використання персоналу правоохоронних органів [2]. К. Соляника зазначає, що повноваження виконавчих органів місцевих рад відіграють визначальну роль у структурі місцевого самоврядування. Вони є юридичним засобом, через який встановлюються права й обов'язки цих органів відповідно до їх функцій і компетенції. Повноваження виконавчих органів дозволяють чітко визначити межі відповідальності органів та їх посадових осіб, забезпечуючи належне функціонування системи місцевого управління [3]. А. Онупрієнко розкриває концептуальні положення щодо розподілу повноважень між центральною та місцевою владою в демократичній державі. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування наділені відповідними повноваженнями, які мають бути делеговані згідно з принципом субсидіарності. Це означає, що владні функції мають виконуватися на найближчому до населення рівні. Якщо місцеві органи не можуть реалізувати повноваження, вони передаються на центральний рівень, зберігаючи державну природу та супроводжуючись належним забезпеченням [4].

І. Панова доводить, що адміністративно-юрисдикційна діяльність дільничного інспектора поліції визначається через зміст його повноважень у контексті адміністративно-юрисдикційної діяльності. Ці повноваження реалізуються у трьох напрямках: виявлення адміністративних правопорушень, провадження у справах про адміністративні правопорушення, виконання постанов про накладення адміністративних стягнень [5]. У наукових положеннях професора В. Бевзенка щодо ознак суб'єкта владних повноважень, підкреслюється комплексний підхід до визначення цієї категорії через виконання функцій: управлінської, регулятивної, сервісно-обслуговуючої, загальноорганізаційної та примусової. Адміністративна процесуальна правосуб'єктність суб'єктів владних повноважень полягає в їх здатності виступати стороною у судових справах, які виникають із цих відносин, і виконувати різноманітні процесуальні функції, такі як представництво, участь у якості свідка, експерта або скаржника в апеляційних чи касаційних провадженнях, що спрямовано на ефективний захист публічних прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб [6].

У профільному Законі України «Про Національну поліцію» слово «повноваження» зустрічається сто чотири рази в різних аспектах. Зокрема, у принципі законності, згідно з яким поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Однак найбільш повно вони розкриті в однойменному Розділі IV аналізованого Закону.

На наш погляд, за критерієм спеціалізації можна виділити такі найважливіші групи класифікації індивідуальних повноважень поліцейського за напрямками: Захист прав і свобод громадян включає вжиття заходів для усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб, забезпечення безпеки взятих під захист осіб, запобігання та протидію домашньому насильству або насильству за ознакою статі, визначення осіб, які не здатні повідомити інформацію про себе через стан здоров'я, а також запобігання дитячій бездоглядності та правопорушенням серед дітей. Забезпечення публічної безпеки й порядку включає вжиття заходів для забезпечення публічної безпеки на вулицях та в інших публічних місцях, регулювання дорожнього руху та контроль за дотриманням правил дорожнього руху, забезпечення публічної безпеки під час примусового виконання судових рішень, контроль за дотриманням режиму радіаційної безпеки в зонах радіоактивного забруднення, а також участь у забезпеченні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану. Розкриття кримінальних правопорушень передбачає досудове розслідування кримінальних правопорушень, розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування або ухиляються від виконання покарання, вжиття заходів щодо виявлення, припинення та розкриття кіберзлочинів, а також здійснення оперативно-розшукової діяльності. Надання послуг фізичним та юридичним

особам включає надання домедичної допомоги постраждалим внаслідок правопорушень або нещасних випадків, а також виявлення та контроль правопорушень у сфері зберігання зброї та інших спеціальних засобів. Взаємодія з громадськістю передбачає здійснення комунікацій через екстрені телефони, оброблення інформації, переданої через електронні комунікаційні мережі, забезпечення виконання зобов'язань України в Інтерполі та Європолі. Застосування засобів поліцейського примусу передбачає конвоювання осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінальних правопорушень або осіб під вартою, утримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних правопорушень, в ізоляторах тимчасового тримання, вжиття заходів для примусового виконання судових рішень та усунення загроз під час виконавчих дій, а також використання засобів контролю у разі порушень правил використання повітряного простору безпілотними літальними апаратами [7].

Додатковими повноваженнями наділені поліцейські щодо оборони України. Так, поліція може брати участь в обороні України та виконанні завдань територіальної оборони у випадку виникнення загрози державному суверенітету та територіальній цілісності країни. Під час введення воєнного стану органи та підрозділи поліції можуть підпорядковуватися відповідним начальникам головних управлінь поліції в регіонах та брати участь в оборонних заходах. Поліція особливого призначення має право на участь у бойових діях за рішенням військового командування, погодженим із керівництвом поліції. Органи поліції також беруть участь у заходах з оповіщення військовозобов'язаних та резервістів, а також здійснюють їх затримання та доставлення до територіальних центрів комплектування [8]. Наприклад, успішним є спеціальний підрозділ поліції «Лють» у контексті оборони України. Він активно бере участь у бойових діях на передовій та поверненні окупованих територій. Це перший в історії України штурмовий підрозділ Національної поліції, який об'єднав дільничних, слідчих, оперативників, патрульних та добровольців із різних професій для виконання наступальних завдань. Бригада «Лють» брала участь у визволенні Херсонщини, зокрема селища Давидів Брід, а також у поверненні під контроль України стратегічно важливої Кліщіївки. У своїй діяльності вони активно використовували артилерію, безпілотники, танки, БТри та протитанкове озброєння, демонструючи здатність воювати на рівні з бойовими бригадами Збройних сил України. Особливим внеском підрозділу стало знищення штурмових груп російських десантників та сотень російських військових, що підтвердило їхню ефективність у виконанні бойових завдань [9].

Висновки: Отже, юридична природа повноважень працівників правоохоронних органів (на прикладі поліцейських Національної поліції України) відображає ключову роль цієї категорії в публічному адмініструванні, правоохоронній діяльності та адміністративному судочинстві. Під повноваженнями розуміють закріплені нормами адміністративного права дії, які можуть вчинятися поліцейськими з метою досягнення завдань, поставлених перед Українським народом і державою. Вони виконують регулятивну, охоронну та оборонну функції, забезпечуючи належний правовий порядок і ефективне публічне адміністрування, зокрема в контексті оборони держави. Юридичний аспект повноважень поліцейських полягає в тому, що вони закріплюються в нормативно-правових актах, таких як Конституція та закони, постанови Кабінету Міністрів, накази Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України. Законні розпорядження поліцейських є обов'язковими для виконання і забезпечуються силою закону. Функціональний аспект повноважень поліцейських полягає у використанні ними інструментів публічного адміністрування, у формах превентивної діяльності та засобів поліцейського примусу. Вони також надають поліцейські послуги, спрямовані на захист громадян і забезпечення публічного порядку. Процедурний аспект повноважень поліцейських реалізується через адміністративні процедури, закріплені в підзаконних нормативно-правових актах шляхом уточнення та деталізації законів України «Про Національну поліцію» та «Про адміністративну процедуру», які гарантують законність і відповідність дій поліцейських установленим нормам та європейським стандартам надання поліцейських послуг. Ієрархічний аспект повноважень Національної поліції полягає в тому, що вона є централізованим правоохоронним органом виконавчої влади.

Повноваження можуть бути делеговані або розподілені між різними рівнями державної влади, що забезпечує належне функціонування підрозділів поліції.

Список використаних джерел:

1. Битяк Ю. П. Повноваження та організація діяльності місцевих державних адміністрацій, їх відносини з органами місцевого самоврядування. *Академія правових наук України*. Харків, 2001. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2664/1/Butak_3.pdf
2. Лісний Д. В. Адміністративно-правові основи делегування повноважень в діяльності правоохоронних органів України: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ: *Класичний приватний університет*. 2009. URL: <https://example-link.ua/>
3. Соляник К. Є. Організація та діяльність виконавчих органів місцевих рад в Україні: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2003. URL: <https://www.library.kh.ua/solyannik>
4. Онупрієнко А. М. Місцеві органи влади в механізмі демократичної держави: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків: *Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого*, 2008. URL: <https://nlu.edu.ua/author/onupriienko>
5. Панов І.О. Адміністративно-юрисдикційна діяльність дільничного інспектора міліції: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2005. URL: <https://example-url.com>.
6. Бевзенко В. М. Суб'єкти владних повноважень в адміністративному судочинстві України: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2010. URL: <https://khnuvs.edu.ua/dissertation/bevzenko-2010/administrative-court>
7. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року №580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. ст. 379.
8. Повернули прапор України у Кліщіївку: перший в історії України штурмовий підрозділ “Лють” – “Легендарні воїни”. 2024. <https://www.5.ua/suspilstvo/povernuly-prapor-ukrainy-u-klischiivku-pershyyi-v-istorii-ukrainy-shturmovi-pidrozdil-liut-lehendarni-voiny-327093.html>

